

Sermo de paenitentia et iudicio et separatione animae et corporis

Λόγος περί μετανοίας καὶ κρίσεως, καὶ περί χωρισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος

Ἀγαπητοί, τί ὄφελος εὕρομεν ἐν τῷ ματαίῳ βίῳ τούτῳ; Οἴμοι! Μακάριος ὃς εὗρε παρρησίαν ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ χωρισμοῦ, ὅταν [δὲ] ψυχὴ χωρίζεται τοῦ ἰδίου σώματος· ἔρχονται γὰρ οἱ Ἄγγελοι ψυχὴν λαβεῖν καὶ χωρίσαι ἀπὸ τοῦ σώματος, παραστήσαι τῷ βήματι φοβερῶ καὶ φρικτῶ κριτηρίῳ. Μέγας φόβος, ἀδελφοί, ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου, ὅταν ψυχὴ χωρίζεται τοῦ σώματος μετὰ φόβου καὶ ὀδυνῶν. Παρίστανται γὰρ τῇ ψυχῇ τὰ ἔργα αὐτῆς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ χωρισμοῦ, ἃ ἔπραξεν ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, ἀγαθὰ τε καὶ κακά, 235 καὶ οἱ Ἄγγελοι σπουδάζοντες ἐπέιγονται ἐξῶσαι αὐτὴν τοῦ σώματος· ἡ δὲ ψυχὴ θεωροῦσα τὰ ἔργα αὐτῆς δειλαίνεται τοῦ ἐξελθεῖν. Ἄμαρτωλῷ δὲ <ψυχῇ> μετὰ φόβου χωρίζεται τοῦ σώματος καὶ τρέμουσα ἀπέρχεται παραστήναι τῷ ἀθανάτῳ Βασιλεῖ· βιαζομένη δὲ ἐξελθεῖν τοῦ σώματος, βλέπουσα τὰ ἔργα αὐτῆς, λέγει αὐτοῖς μετὰ φόβου· δότε μοι μίαν ὥραν τόπον, ἵνα ἐξέλθω. Ἀποκρίνονται αὐτῇ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἡμᾶς σὺ ἔπραξας· ἡμεῖς σὺν σοὶ ὑπάγωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Μισήσωμεν, ἀδελφοί, τὸν βίον τοῦτον τὸν μάταιον, καὶ Χριστὸν μόνον ποθήσωμεν τὸν ἅγιον. Οὐκ οἶδαμεν, ἀδελφοί, ποίᾳ ὥρᾳ ἐστὶν ἡμῶν ἡ ἔξοδος. Οὐδεὶς ἡμῶν ἐπίσταται τὴν ὥραν ἢ τὴν ἡμέραν τοῦ χωρισμοῦ. Ἄφνω δὲ ἡμῶν βαδιζόντων καὶ τρυφώντων ἀμερίμνως ἐπὶ τῆς γῆς, κατέλαβε τὸ πρόσταγμα ψυχὴν λαβεῖν τοῦ σώματος· καὶ ὑπάγει ἁμαρτωλὸς ἐν ἡμέρᾳ, ἧ οὐ προσδοκᾷ, πλήρης οὕσα ψυχὴ αὐτοῦ ἁμαρτιῶν, μὴ ἔχουσα παρρησίαν. Χάριν τούτου παρακαλῶ, ἀδελφοί, γενόμεθα ἐλεύθεροι καὶ μὴ ἔχωμεν τὴν δουλείαν τοῦ ματαίου βίου τούτου. Πτερῶσωμεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθ' ἐκάστην ἐκ τῶν παγίδων καὶ σκανδάλων. Ὁ Πονηρὸς κρύπτει αἰεὶ τὰς παγίδας ἐνώπιον 236 τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα αὐτὴν σκανδαλίσας παγιδεύσῃ εἰς κόλασιν αἰώνιον. Ἀναμέσον τῶν σκανδάλων καὶ τῶν παγίδων βαδιζομεν, ἀγαπητοί· προσευχόμενοι μὴ ἐμπεσεῖν εἰς αὐτάς. Πλήρεις εἰσὶ γλυκύτητος αἱ παγίδες τοῦ θανάτου. Μὴ χαλινιαθῇ <ἡ ψυχῇ> ἡμῶν εἰς τὴν αὐτῶν γλυκύτητα. Ἡ γλυκύτης τῶν παγίδων τοῦ θανάτου τουτέστι μέριμνα τῶν γηίνων πραγμάτων τε καὶ χρημάτων καὶ λογισμῶν καὶ πράξεων πονηρῶν. Μὴ γλυκανθῆς σύ, ἀδελφέ, <γλυκύτητι> τῆς παγίδος τοῦ θανάτου. Μὴ χαυνωθῆς, μηδὲ ἐκλυθῆς εἰς μελέτην τῶν λογισμῶν τῶν πονηρῶν. Ἐὰν εὕρῃ ὁ λογισμὸς ὁ ῥυπαρὸς εἴσοδον εἰς τὴν σὴν ψυχὴν, γλυκαίνεται εἰς μελέτην πονηρᾶν, ἵνα αὐτὴν θανατώσῃ, καὶ γίνεται ὁ λογισμὸς ὁ πονηρὸς ὡσπερ παγὶς ἐν τῇ ψυχῇ, ἐὰν μὴ διωχθῇ διὰ προσευχῆς καὶ δακρύων, ἐγκρατείας τε καὶ ἀγρυπνίας. Γενοῦ αἰεὶ ἐλεύθερος ἀπὸ πάντων τῶν γηίνων πραγμάτων, ἵνα ῥυσθῆς παγίδων καὶ λογισμῶν καὶ πράξεων πονηρῶν. Μὴ χαυνωθῆς μίαν ῥοπήν εἰς μελέτην τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ. Μὴ χρονίσῃ ἐν τῇ ψυχῇ σου ὁ πονηρὸς λογισμὸς, ἀδελφέ. Φεῦγε αἰεὶ πρὸς Θεὸν δι' εὐχῆς καὶ νηστείας καὶ δακρύων, ἵνα ῥυσθῆς ἀπὸ πάντων τῶν παγίδων καὶ σκανδάλων καὶ τῶν παθῶν. 237 Μὴ νομίσης, ἀδελφέ, χρόνον πολὺν ζῆσαι ἐπὶ τῆς γῆς, <καὶ χαυνωθῆς εἰς μελέτην τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ πράξεων>, καὶ ἄφνω ἔλθῃ τὸ πρόσταγμα Κυρίου καὶ εὕρῃ σε ἁμαρτάνοντα, μὴ ἔχοντα μετανοίας καιρὸν ἔτι, μηδὲ πάλιν συγχώρησιν. Καὶ τί ἔρεῖς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ χωρισμοῦ, ἀδελφέ; Συμβαίνει γὰρ μὴ συγχωρεῖν σοὶ τὸ πρόσταγμα στιγμὴν ὥρας ἐπὶ τῆς γῆς. Πολλοὶ εἰσιν χρόνον νομίζοντες πολὺν ζῆσαι ἐπὶ τῆς γῆς, ἦλθεν ἄφνω ὁ θάνατος, ἐκίδευσεν τὴν ματαίαν προσδοκίαν. Ἦλθεν ἄφνω ὁ θάνατος, εὗρεν ἁμαρτωλὸν ἄνδρα καὶ πλούσιον, ψηφίζοντα ἔτη ζῆν πολλὰ ἐν ἀνέσει ἐπὶ τῆς γῆς, κατέχοντα ἐν δακτύλοις τὴν ψῆφον κεφαλαίων καὶ τόκων,

μερίζοντα ἐν ἐνθυμήσεσι χρόνον πολὺν τὸν ἀριθμὸν τοῦ πλούτου αὐτοῦ. Ἦλθεν ἄφνω ὁ θάνατος, κατήγγησε πάντα ὁμοῦ τὸν ψηφισμὸν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μέριμναν τοῦ λογισμοῦ τοῦ ματαίου. Ἦλθε πάλιν ὁ θάνατος, εὔρεν ἄνδρα δίκαιον καὶ ὄσιον, συνάγοντα πλοῦτον οὐρανῶν δι' εὐχῆς καὶ νηστείας. Ἔχε αἰεὶ τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀδελφέ μου, καὶ μὴ φοβοῦ χωρισμὸν τοῦ σώματός σου. Οὕτως αἰεὶ προσδόκησον καθ' ἡμέραν, ὡς συνετὸς καὶ πνευματικός, τὸν θάνατον καὶ τὴν παράστασιν τοῦ βήματος Κυρίου. Ἐτοίμασον 238 καθ' ἡμέραν λαμπάδα σου, ὡς φρόνιμος καὶ πρόθυμος· ἐπίσκεψαι αὐτὴν καθ' ὥραν ἐν δάκρυσιν καὶ προσευχαῖς. Ὅσον χρόνον ἐν ἀδείᾳ τυγχάνεις, ἀδελφέ, σπούδασον. Ἔρχεται γὰρ ὁ καιρὸς, πλήρης γέμων δειλίας καὶ φόβου καὶ θορύβου, μὴ συγχωρῶν λογίζεσθαι τὰ κρείττονα διὰ τὴν αὐτοῦ σύγχυσιν. Προσέχετε, ἀγαπητοί μου, πῶς ἅπαντα τὰ πονηρὰ ἀκμάζουσι καὶ προκόπτουσι καθ' ἡμέραν τὰ κακὰ καὶ προβαίνει ἡ πονηρία. Ταῦτα μένουσι τὴν ἐρχομένην σύγχυσιν καὶ τὴν θλίψιν τὴν μεγάλην τὴν μέλλουσαν ἐπέρχεσθαι ἐπὶ πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς. Διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν <καὶ> διὰ τὴν ἡμῶν χαυνότητα προβαίνουσι τὰ πονηρὰ. Γενώμεθα ἐγρήγοροι, φιλόθεοι πολεμισταί, καθ' ἐκάστην· νικήσωμεν τὸν πόλεμον τοῦ Ἐχθροῦ, φιλόχριστοι· διδαχθῶμεν τὰ ἔθη τοῦ πολέμου· ἀόρατος γὰρ τυγχάνει. Ἔθη εἰσὶ τοῦ πολέμου τούτου αἰεὶ ἡ γυμνότης τῶν γηϊνῶν πραγμάτων. Ἐὰν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχῃς τὸν θάνατον καθ' ἡμέραν, οὐχ ἀμαρτάνεις. Ἐὰν γυμνωθῇς τῶν γηϊνῶν πραγμάτων, οὐ τροπωθήσῃ ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐὰν μισήσῃς τὰ γῆϊνα, καταφρονῶν τῶν προσκαίρων, δυνήσῃ, ὡς ἄριστος πολεμιστῆς, τὸ βραβεῖον τῆς νίκης ἀπολαβεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ γῆϊνα ἔλκουσι πρὸς ἑαυτὰ κάτω, καὶ τὰ πάθη σκοτίζουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας 239 ἐν πολέμῳ. Χάριν τούτου πολεμεῖ καὶ νικᾷ ἡμᾶς ὁ Πονηρὸς, ὡς γηϊνῶν πλήρεις ὄντας καὶ τοῖς πάθεσι τῶν γηϊνῶν μεριμνῶν δουλεύοντας· τὰ γῆϊνα γὰρ ὁμοῦ πάντες ἀγαπῶμεν, ἀδελφοί, καὶ ἤλωται ὁ νοῦς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὴν ἡμῶν χαυνότητα. Ἡ ἡμέρα κέκλικεν καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐστὶν ὁ χρόνος ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς, φίλοι, διὰ τὴν ἡμῶν ἀπιστίαν νομίζομεν πρωΐαν εἶναι. Ἴδου ἐπὶ θύραις ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τοῦ ἐκλάμψαι, ἡμεῖς δὲ περὶ τούτου οὐ βουλόμεθα ἀκροάσασθαι πώποτε. Τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα, ἃ εἶπεν ὁ Κύριος, γέγονασιν, λιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ φόβητρα καὶ ἔθνῶν αἰ κινήσεις· ταῦτα δὲ πάντα δοκεῖ ἡμῖν ὡσπερ ὄναρ διηγήσασθαι πρὸς ἀλλήλους. Οὐ θροεῖ ἡμᾶς ἡ ἀκοὴ αὐτῶν, οὐδὲ αὐτὸ τὸ θέαμα. Οἱ ἐκλεκτοὶ συνάγονται πρὸ τῆς θλίψεως, τοῦ μὴ ἰδεῖν τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν θλίψιν τὴν μεγάλην τὴν ἐρχομένην εἰς τὸν ἄδικον κόσμον. Ὁ ἀμητὸς ἤδη ἤγγικεν εἰς θερισμὸν, καὶ τέλος ἔχει ὁ αἰὼν οὗτος. Οἱ Ἄγγελοι τὰ δρέπανα κατέχουσι καὶ τὸ νεῦμα ἐκδέχονται. Φοβηθῶμεν, ἀγαπητοί. Ὡρα ἐστὶν ἐνδεκάτη τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς ὁδοῦ τὸ 240 μῆκος πολὺ. Σπουδάσωμεν ἐν τῇ μονῇ εὐρεθῆναι. Γενώμεθα ἐγρήγοροι καὶ νήψωμεν ἀπὸ τοῦ ὕπνου ὡς αὔπνοι. Οὐκ οἶδαμεν ποῖα ὥρα ὁ Δεσπότης θέλει ἐλθεῖν. Κουφίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ βάρους τῶν γηϊνῶν. Μὴ μεριμνᾶτε παντελῶς, εἶπεν ὁ Κύριος. Τὸ ἀγαπᾶν πάντας ἐντέλεται ἡμῖν ὁ Θεός, ἡμεῖς δὲ τὴν ἀγάπην μᾶλλον ἐδιώξαμεν, καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τῆς γῆς. Οὐχ εὐρίσκεις τὴν ἀγάπην τελείαν, κατὰ Θεόν, ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπὸ πάντων ἐδιώχθη· ἀπὸ πάντων ἐμισήθη ἡ ἀγάπη· μᾶλλον φθόνος βασιλεύει· ἐρίθειαι καὶ συγχύσεις ἐπὶ τῆς γῆς πληθύνονται· ἀδικίαι ἐκάλυψαν πάντας ὁμοῦ· εἷς ἕκαστος τὰ γῆϊνα ἐπιζητεῖ καὶ τῶν οὐρανίων καταφρονεῖ· τὰ πρόσκαιρα ποθεῖ, καὶ τὰ μέλλοντα οὐδεὶς ἀγαπᾷ. Ποθεῖς εἶναι οὐράνιος; Τὰ ἐπὶ γῆς μὴ ζητεῖ, ἀλλὰ μίσει καὶ βδελύσσου καὶ ἄσκησον, ὡς τέλειος, καὶ πόθησον, ὡς τέλειος, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. <Μὴ> λογίζου λέγων· πολὺς ἐστὶν ὁ χρόνος τῆς ἀσκήσεως καὶ βαρὺς, καὶ ἐγὼ εἰμὶ ὀλίγωρος καὶ ἀσθενής καὶ οὐκ ἰσχύω ἀσκήσαι. Ἐνώτισαι ρήματα συμβουλίας καλλίστης καὶ ἀγαθῆς· κατάμαθε τί σοι λέγω, φιλόχριστε ἀδελφέ. 241 Ἐὰν βουλευθῆς ἀποδημησῇς εἰς ἑτέραν χώραν μακράν, οὐ δύνασαι παραδραμεῖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὅλης τῆς

όδοῦ, ἀλλ' ἀριθμῶν τῶν βημάτων καθ' ἡμέραν καταμένων ἀποδημεῖς, καὶ διὰ χρόνου καὶ καμάτου κατανατᾶς εἰς τὴν χώραν, ἣν προσδοκᾶς. Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία ἢ οὐράνιος καὶ ἡ τρυφή παραδείσου. Διὰ νηστειῶν καὶ ἐγκρατείας, καὶ ἀγρυπνιῶν καὶ ἀγάπης εἰς ἕκαστος φθάνει ἐκεῖ. Αὐταὶ εἰσὶν αἱ ὁδοὶ αἱ ἀπάγουσαι εἰς οὐρανὸν πρὸς Θεόν. Μὴ φοβηθῆς ἀρχὴν βαλεῖν καλῆς ὁδοῦ ἐπαγούσης εἰς τὴν ζωὴν. Θέλε μόνον βαδίσαι ἐν τῇ ὁδῷ, κἂν εὐρεθῆς εὐπρόθυμος, παραχρῆμα ἢ ὁδὸς εὐθύνεται ἐνώπιόν σου. Καὶ χαιρόμενος βαδίζων τὰς μονὰς ποιεῖς, τερπόμενος ἐν αὐταῖς· δυναμοῦνται γὰρ τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς σου καθ' ἐκάστην μονήν. Καὶ ἵνα μὴ εὐρύης δυσκολίαν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ζωὴν, ὁ Κύριος δι' ἑαυτοῦ αὐτὸς ὁδὸς γέγονε ζωῆς τοῖς θέλουσι μετὰ χαρᾶς ἀπέρχεσθαι πρὸς τὸν Πατέρα τῶν φώτων. Γενοῦ μοι, Χριστέ, ὁδὸς ζωῆς ἐπαγούσης πρὸς τὸν σὸν Πατέρα. Μόνη αὕτη χαρὰ ἐστὶ, καὶ τέλος αὐτῆς βασιλεία οὐρανῶν. Γενοῦ μοι, ὦ Δέσποτα Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὁδὸς ζωῆς καὶ φωτισμός. Ἀνήντησα δι' ἑμαυτοῦ ἐκ τῆς πηγῆς 242 <τῶν> χαρισμάτων πλήρης πόθου. Ἐγένετο ἡ χάρις ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ δούλου σου φῶς καὶ χαρὰ καὶ γλυκυτέρα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον ἐν τῷ στόματι τοῦ οἰκέτου σου. Ἐγένετο ἡ χάρις ἐν ψυχῇ τοῦ δούλου σου ὡς θησαυρός· ἐπλούτισε τὴν πτωχείαν μου· ἐδίωξε τὴν πενίαν καὶ σαπρίαν. Ἐγένετο ἡ χάρις σου τῷ δούλῳ σου καταφυγὴ καὶ δύναμις καὶ καύχημα, ἀντίληψις καὶ ὑψωμα καὶ ἐδέσματα ζωῆς. Οὐ σιγήσει ὁ δούλός σου, Δέσποτα, ἐκ τῆς πολλῆς ἠδύτητος τῆς ἀγάπης καὶ χάριτός σου. Διήνοιξας τὸ στόμα μου τοῦ ἀναξίου. Πῶς πάλιν καρτερήσει ἡ γλῶσσά μου ἐκ τοσαύτης ὠφελείας τοῦ ὑμνεῖν καὶ δοξάζειν καθ' ἐκάστην τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν; Καὶ πῶς πάλιν τολμῶ ἀποκλεῖσαι τὰ κύματα τῆς χάριτός σου, τὰ βρῦοντα ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ; Πλήρωσον αὐτὰ γλυκύτητος ἐν τοῖς πολλοῖς χαρίσμασί σου, ἵνα ψάλλων δοξάζω τὸν Ποιητὴν τῶν οὐρανῶν, τὸν δώσαντα τῷ ἰδίῳ θεράποντι χαρίσματα οὐράνια διὰ πολλῶν δωρεῶν. Μεγαλύνω τὴν χάριν σου, Χριστέ Σωτήρ· ἐν τῷ με γὰρ μεγαλύνειν σε, αὐτὸς ἐγὼ μεγαλύνομαι ἐν αὐτῇ. Οὐ παύσεται ἡ γλῶσσά μου ὁμολογεῖν τὴν χάριν σου, Δέσποτα· οὐ σιγήσει ἡ κιθάρα μου μελωδῆσαι μελωδίας πνευματι 243 κάς. Ὁ πόθος σου ἔλκει με πρὸς σέ, Σωτήρ, τὸ καύχημα τῆς ζωῆς μου. Ἡ χάρις σου γλυκαίνει μου τὴν διάνοιαν ἐλκυσθῆναι ὀπίσω σου. Γενηθήτω σοι ἡ καρδία μου γῆ ἀγαθῆ, δεχομένη σπόρον καλόν, καὶ δροσίση εἰς αὐτὴν ἡ χάρις σου δρόσον ζωῆς αἰωνίου. Θερίση δὲ ἡ χάρις σου δράγμα καλὸν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς καρδίας μου, κατάνυξιν, προσκύνησιν, ἀγιασμόν, τὰ ἄρεστά σοι πάντοτε ποιεῖν. Ἐπίστρεψον ψυχὴν μου εἰς τὴν μάνδραν τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς σὺν τῷ εὐρεθέντι προβάτῳ. Εὐρήσθω ἡ ψυχὴ μου ἐν τῷ φωτί. Ἐκεῖνο μὲν τὸ εὐρεθὲν πρόβατον εἰς τοὺς ὤμους ἐβάστασας, ταύτην δὲ τὴν ἀναξίαν ψυχὴν μου διὰ τῆς χάριτός σου ἔλκυσον, καὶ πρόσφερε [ἀμφοτέρας] τῷ Πατρὶ σου τῷ ἀχράντῳ καὶ ἀθανάτῳ ἐνώπιον τῶν Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων, ἵνα λέγω ἐν τῇ τρυφῇ τοῦ παραδείσου μετὰ πάντων τῶν ἁγίων· δόξα Πατρὶ ἀθανάτῳ καὶ Υἱῷ ἀθανάτῳ καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι ἀθανάτῳ· Πατρὶ μὲν ἀοράτῳ, Υἱῷ δὲ τῷ ὀραθέντι ἐν σαρκί, Πνεύματι δὲ τῷ λαλήσαντι ἐν τοῖς Προφήταις καὶ Ἀποστόλοις. Δόξα αὐτῇ τῇ παναγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι, τῇ προσκυνουμένη καὶ δοξα 244 ζομένη ἐκ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως, ἐπιγείων τε καὶ καταχθονίων, ὅτι δέδωκε χαρίσματα τῷ ἰδίῳ δούλῳ οὐράνια, ἵνα αὐτὸς προσενέγκῃ δραγμὴν δόξης τῷ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων καὶ Θεῷ τῶν ἀπάντων, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.